

The study of normative documents and practical results of the functioning of the system of postgraduate education in a certain period gave the opportunity to determine positive trends, which is relevant for extrapolation of the experience of postgraduate education of teachers of philological disciplines of Southern Ukraine in the modern educational space. This aspect may be a prospect for further research.

Key words: postgraduate education, philological disciplines, system of advanced training of teachers of the South of Ukraine.

УДК 378.147

Ірина Куценко

Херсонська державна морська академія

ORCID ID 0000-0002-0211-5173

DOI 10.24139/2312-5993/2019.10/278-284

СТАН РОЗРОБЛЕНOSTІ ПРОБЛЕМИ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ МОРСЬКИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ (1944 – ПОЧАТОК 60-ТИХ РОКІВ)

У статті висвітлено особливості стану розробленості проблеми моніторингу навчальних досягнень студентів морських закладів освіти за часів перебудови радянської системи в 40 – 60 роках ХХ століття. Проаналізовано накази, звіти, протоколи засідань методичних об'єднань та педагогічних зібрань та інші документи, зміст яких пов'язаний із навчальною діяльністю морських закладів освіти в цілому та моніторингом. Аналіз історичної літератури показав, що на початку 40-60 років ХХ століття всі освітянські реформи були проникнуті авторитарно-волюнтаристичним підходом до творчого процесу й наукових досліджень.

***Ключові слова:** моніторинг, морська освіта, постанови радянського уряду, програмований контроль, відмітки, авторитарність, звіти про навчально-виховну роботу, формальність.*

Постановка проблеми. Однією з провідних тенденцій удосконалення систем управління якістю морської освіти в Україні є посилення уваги до питання оволодіння студентами професійної компетентністю. Націленість на таку тенденцію вимагає не тільки науково обґрунтованого інструментарію для постійного вимірювання, аналізу й покращення результатів, а й нового погляду на їх удосконалення, яке може бути досягнуте засобами моніторингу навчальних досягнень студентів як однієї з умов підвищення професійної компетентності майбутніх морських фахівців на всіх етапах професійної підготовки. У такому контексті аналіз державної освітньої політики в різні історичні періоди, об'єктивний розгляд накопиченого досвіду будуть сприяти успішному подальшому розвитку галузі морської освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Окремі аспекти проблеми моніторингу навчальних досягнень студентів морських закладів освіти розглядалися широким колом вітчизняних і зарубіжних учених. Так, дослідження проблем історії педагогіки здійснювалися М. Євтухом, В. Кузьменко, А. Савченко,

Н. Слюсаренко та ін. Різні аспекти історії морської освіти розглядають О. Чорний (діяльність закладів освіти морського профілю на півдні України), О. Тимофєєва (історія морської освіти в Україні з огляду на соціально-комунікативну компетентність майбутніх судноводіїв), О. Чагайда (особливості морської освіти в Україні в ХХ столітті), А. Ляшкевич (теорія і практика морської освіти на Півдні України в ХІХ – ХХ століттях) та ін.

Проте аналіз наукових досліджень дає підстави стверджувати, що проблема моніторингу навчальних досягнень студентів морських закладів освіти на початку 40–60 років ХХ століття ще недостатньо досліджена.

Метою даної статті є висвітлення стану проблеми моніторингу навчальних досягнень студентів морських закладах освіти на початку 40–60 років ХХ століття, спираючись на аналіз наукових досліджень, архівних та опублікованих документів.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, архівних та опублікованих документів, систематизація, узагальнення, порівняння.

Виклад основного матеріалу. Дослідження теми моніторингу навчальних досягнень як педагогічної проблеми почалося ще на початку 40-років ХХ століття. Проте окремо питання моніторингу навчальних досягнень з огляду на морську освіту в означений період не розглядалося, лише в ракурсі моніторингу радянської освіти в цілому. Дослідження цього періоду характеризують посиленням позицій педагогічного контролю, яке тривало аж до 50-х рр. ХХ ст. на тлі утвердження адміністративного стилю керівництва в усіх галузях освіти. Широкого розповсюдження в закладах освіти, у тому числі й морських, отримали ідеї авторитарності, згідно з якими в контрольній діяльності педагога стала домінувати функція примусу до навчання. У педагогічній літературі тих років рекомендувалося посилювати провідну роль учителя, покращувати способи роботи студентів під керівництвом педагога, акцентувати контролюючі функції обліку знань (Тимофєєва, 2015, с. 27). Однак, якість знань від цього не підвищувалася. Установка на посилення контролю породжувала, з одного боку, цілком природну протидію студентів, а з іншого – призводила до утвердження антигуманізму, формалізму, безвідповідального відношенню до реальних результатів навчання. Лише в кінці 40-х і в 50-і рр. знову було поставлено питання про необхідність вивчення студентів з метою використання зібраної інформації в їх навчанні й вихованні. Так, І. Каїров (1947 р.) у своїх дослідженнях щодо вивчення учнів у процесі їх навчання та виховання дійшов висновку, що засобами контролю навчальних досягнень учнів є спостереження й перевірка. У процесі спостереження та перевірки виявляється і вимірюється той матеріал, який належить проконтролювати. У результаті спостереження і перевірки накопичується первинна інформація, яка має бути потім ураховувана (облік). У подальшому ця

інформація піддається аналізу-синтезу, порівнянню. При цьому виявляється її сенс і значення, проводиться оцінювання (процес оцінки) цієї інформації з точки зору завдань контролю. Результати оцінки отримують зовнішнє або внутрішнє вираження. Надалі, виходячи зі змісту і значущості, ця інформація стає своєрідним сигналом для продовження педагогічного процесу в тому ж напрямі або для внесення в нього корекцій. Усе залежить від того, чи відповідають результати оцінки раніше запланованим навчально-виховним завданням або відрізняються від них (Звіт про навчально-виховну діяльність, 1960, с. 134).

Таким чином, моніторинг навчально-виховного процесу дозволяє встановити якість теоретичних знань і практичних умінь та навичок учнів, способи їх навчальної діяльності, ступінь розумового розвитку, а також рівень педагогічної майстерності педагога.

У контексті моніторингу навчальних досягнень та пов'язаного з цією проблемою питання оцінювання, цікавими є дослідження Б. Ананьєва, який вивчав проблему оцінювання як засобу впливу на учня в навчально-виховному процесі та як дидактичний прийом навчання. Учений і його співробітники провели цикл досліджень з «психології педагогічної оцінки». Так, функція оцінки розглядається в межах досліджень «зворотного зв'язку» (feedback), «знання про результати» (knowledge of result), «похвали й осуду» (praise and blame) у педагогіці, у теорії управління, інженерній психології тощо. Розглядаючи навчання як процес управління психічним розвитком людини, Б. Г. Ананьєв підкреслював, що навчання стає більш ефективним тоді, коли воно не обмежено простою передачею знань, а опосередковано всією системою відносин людини в процесі її навчання. У цьому контексті особливу роль він відводив педагогічній оцінці як найважливішому чиннику розвитку особистості і як специфічній формі керівництва навчальною роботою (*Накази про навчально-виховну діяльність (1950 – 1955)*, с. 45).

На думку Б. Г. Ананьєва, педагогічна оцінка має дві основні функції – орієнтувальну і стимулювальну. У своїй першій (освітній) функції педагогічна оцінка виступає як індикатор певних результатів і рівня досягнень, якого дійшов той чи інший суб'єкт у своїй навчальній роботі. Стимулювальна функція педагогічної оцінки, пов'язана зі стимулювальним впливом на афективно-вольову сферу особистості, сприяє прискоренню або сповільненню темпів розумової роботи, якісному перетворенню структури інтелекту, особистості та пізнавальної діяльності (*Накази про навчально-виховну діяльність (1950 – 1955)*, с. 45).

Лише в 50-тих роках ХХ століття знову було поставлено питання про необхідність вивчення учнів та студентів з метою використання зібраної інформації в їх навчанні й вихованні (А. Бодальов, І. Каиров, С. Ріверс і ін.).

Уже до початку 60-х рр. ХХ ст. багато вчителів, які замислюються не про формальні показники, а про реальну якість навчального процесу, стали

використовувати у процесі контролю набори завдань у тестовій формі, які найчастіше називалися по-різному, а не тільки словом «тест».

На початку 60-тих років ХХ століття проблема професійно-технічної освіти та морська освіта як її компонент починає цікавити дослідників. Публікуються доробки за різними напрямками: «Науково-технічні товариства в СРСР» М. Гриценка, «Історіографічні дослідження в Українській РСР»), «Профессионально-техническое образование в СССР: очерки по истории низшего и среднего профтехобразования» (1960 р.) А. Веселова тощо. Загалом вищевказані праці розповідають про морську освіту з точки зору кількості студентів та року заснування морських закладів освіти тощо.

Початок 60-х рр. ХХ ст. був для вітчизняної школи періодом поступової лібералізації, коли вчителі знаходили різні резерви в боротьбі за підвищення якості навчання на тлі зниження авторитарного характеру навчального процесу (*Звіт про навчально-виховну діяльність (1960 р.)*, арк. 3-4).

Тести в цей час існували напівлегально, офіційно заборона на них не був скасована, але вже були перші спроби дисертаційних досліджень із проблем тестування, з'являлися роботи педагогів-новаторів, у яких тести й анкетні опитування використовувалися як інструментарій для підтвердження ефективності нововведень. У цей час тести розроблялися без належного знання теорії педагогічних вимірювань, на основі досвіду і здорового глузду, тому частіше тестами їх було можна назвати лише умовно (Барбашев, 1959, с. 45).

Причини суб'єктивізму бальної системи в публікаціях тих років зазвичай пов'язувалися не з відсутністю стандартизованих засобів контролю, а з неоднозначністю опису цілей навчання і вимог до рівнів засвоєння знань. Учені (К. Коломиєць, С. Родіонов та ін.) пропонували різні шляхи вдосконалення контролю, засновані на введенні науково обґрунтованих нормативів результатів засвоєння, типології знань, спеціальних показників успішності, як правило, занадто суб'єктивних і надуманих, щоб бути дійсно корисними в навчальному процесі. В основному ці підходи були придатні лише для перевірки найпростіших рівнів навчальної діяльності і не зачіпали творчі рівні її здійснення (Кичигин, 1997, с. 47).

У 60-і рр. ХХ ст. прагнення до об'єктивізації оцінок підготовленості студентів певною мірою сприяло поширенню програмованого контролю (Ходаковський, 2007, с. 49). Залежно від виду навчальних програм (лінійні, розгалужені, адаптивні) у програмованому навчанні використовувалися особливі прийоми перевірки та корекції результатів навчання. У силу відсутності в ті роки педагогічних тестів і навичок із їх розробки під час програмованого контролю перевірялися найпростіші види навчальної діяльності, завдання мали спрощений вид і припускали вибір однієї або декількох готових відповідей, а приховані психологічні складові процесу засвоєння, розуміння матеріалу, логіка умовиводів учнів, комунікативні здібності залишалися за межами перевірок (Накази про навчально-виховну

діяльність (1950 – 1955 рр.); Накази та розпорядження (1966 – 1967 рр.); Характеристики випускників Херсонського морехідного училища ім. лейтенанта Шмідта). Незважаючи на недоліки, у цілому програмований контроль був певним кроком уперед по шляху до стандартизації вимог до результатів навчального процесу.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, аналіз стану розробки проблеми моніторингу навчальних досягнень студентів морських закладів освіти засвідчив, що на початку 40-х років означена проблема характеризувалася посиленням позицій педагогічного контролю, яке тривало до 50-х рр. ХХ ст. на тлі утвердження адміністративного стилю керівництва в усіх галузях освіти. Тому широке поширення в закладах освіти, у тому числі й морських, отримали ідеї авторитарності, згідно з якими в контрольній діяльності педагога стала домінувати функція примусу до навчання. Початок 60-х рр. ХХ ст. був для вітчизняної школи періодом поступової лібералізації, коли вчителі знаходили різні резерви в боротьбі за підвищення якості навчання на тлі зниження авторитарного характеру навчального процесу.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в розкритті особливостей стану розробленості моніторингу навчальних досягнень студентів морських закладів освіти в 70–90-х роках ХХ століття.

ЛІТЕРАТУРА

- Барбашев, Н. И. (1959). *К истории мореходного образования в России*. Москва: АПН РСФСР (Barbashev, N. I. (1959). *On the history of maritime education in Russia*. Moscow: APN of the RSFSR).
- Звіт про навчально-виховну діяльність (1960 р.) Херсонського морехідного училища ім. лейтенанта Шмідта* (Держ. архів Херсонської області). Ф 3529. Оп. 4. Спр. 18. 30 арк. (*Report on educational activities (1960) of the Kherson nautical school named after Lieutenant Schmidt* (State Archives of Kherson Region). F 3529. Descr. 4. Case 18. 30 sheets).
- Каиров, И. А. (1961). *Советская школа на современном этапе*. Москва: АПН РСФСР (Kairov, I. A. (1961). *Soviet school at the present stage*. Moscow: APN of the RSFSR).
- Кичигин, М. (1997). *Мореходные классы России*. Москва: Союз (Kichigin, M. (1997). *Nautical classes of Russia*. Moscow: Union).
- Накази про навчально-виховну діяльність (1950 – 1955 рр.) Херсонського морехідного училища Міністерства освіти* (Держ. архів Херсонської області). Ф 2213. Оп. 11. Спр. 4. 24 арк. (*Orders for educational activities (1950 - 1955) of the Kherson Seafaring School of the Ministry of Education* (State Archives of Kherson Oblast). F 2213. Descr. 11. Case 4. 24 sheets).
- Накази та розпорядження (1966 – 1967 рр.) Херсонського морехідного училища ім. лейтенанта Шмідта* (Держ. архів Херсонської області). Ф 3529. Оп. 7. Спр. 2, 10 арк. (*Orders (1966 – 1967) of the Kherson Naval College named after Lieutenant Schmidt* (State Archives of Kherson Region). F. 3529. Descr. 7. Case 2, 10 sheets).
- Тимофеева, О. (2015). Історія морської освіти в Україні та сучасні наукові підходи до формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх судноводіїв.

Вісник національної академії Державної прикордонної служби України, 5, 261266 (Tymofieieva, O. (2015). History of maritime education in Ukraine and current scientific approaches to the formation of social and communication competence of future navigators. *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine, 5, 261-266*).

Характеристики випускників Херсонського морехідного училища ім. лейтенанта Шмідта (Держ. архів Херсонської області). Ф 3529. Оп. 8. Спр. 9, 26 арк. (*Characteristics of graduates of the Kherson Naval College named after Lieutenant Schmidt* (State Archives of Kherson Region). F. 3529. Descr. 8. Case 9, 26 sheets).

Ходаковський, В. (2007). *Історія морської освіти України. Херсонський державний морський інститут*. Херсон: Олді-плюс (Khodakovskiy, V. (2007). *History of maritime education of Ukraine. Kherson State Maritime Institute*. Kherson: Old-plus).

Чорний, О. (2007). *Підготовка спеціалістів для морського флоту в Україні в останній чверті XVIII – на початку XX ст.* (автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01). Київ (Chorny, O. (2007). *Training of Navy Specialists in Ukraine in the Last Quarter of the XVIII - early XX century* (PhD thesis). Kyiv).

РЕЗЮМЕ

Куценко Ирина. Состояние разработанности проблемы мониторинга учебных достижений студентов морских учебных заведений (1944 – начало 60-х годов).

В статье освещены особенности состояния разработанности проблемы мониторинга учебных достижений студентов морских учебных заведений во времена перестройки советской системы в 40–60 годах XX века. Проанализированы приказы, отчеты, протоколы заседаний методических объединений и педагогических собраний и другие документы, содержание которых связано с учебной деятельностью морских учебных заведений в целом и их мониторингом. Анализ исторической литературы показал, что в начале 40–60 годов XX века все образовательные реформы были проникнуты авторитарно-волюнтаристским подходом к творческому процессу и научным исследованиям.

Ключевые слова: мониторинг, морское образование, постановления советского правительства, программируемый контроль, отметки, авторитарность, отчеты об учебно-воспитательной работе, формальность.

SUMMARY

Kutsenko Iryna. Features of monitoring of students' educational achievements in maritime education institutions in 40-60s of the XX century.

The article highlights the features of monitoring of students' educational achievements in maritime education institutions at the time of the soviet system reconstruction (40-60s of the XX century). Author analyzes orders, circulars, official correspondence, reports, protocols of methodological associations meetings and pedagogical collections, reviews and responses of state qualification commissions for the defense of theses and other documents, the content of which is related to the educational activities of maritime education institutions in general and monitoring of students' educational achievements in maritime educational establishments. An analysis of the historical literature has shown that in the early 40-50s of the twentieth century, all educational reforms were penetrated by an authoritarian-voluntarist approach to the creative process and research. Implementation of these regulations led to significant changes in the pedagogical process and control over students' educational achievements. Contracts between teachers and education institutions with obligation to give one hundred percent success and a

certain number of excellent and good grades have led to artificial overestimation of grades, weakened the requirements of teachers to cadets, reduced the role of the teacher in the educational process. The teacher ceased to objectively approach the assessment of knowledge, because the public education authorities evaluated the quality of his work depending on the percentage of students' success. As a result, formal performance indicators increased, which did not reflect the real picture of monitoring of students' achievements. Only in the early 60s of the twentieth century on the pages of many periodicals on the problems of education began to be discussed the existing scoring system in schools, where the practice of marking prevailed. Attention was drawn to the formal nature of the traditional control system, fetishization of marks, the lack of objectivity of digital scores, characteristic of reports on the educational work of maritime education institutions, and a programmed type of control was proposed. However, because of the lack of pedagogical tests and skills in their development, the simplest types of educational activity were tested, the tasks had a simplified form and assumed the choice of one or more ready answers, and the hidden psychological components of the assimilation process, understanding of the material, logic of students' conclusions, communication abilities remained beyond the scope of the audits.

Key words: monitoring, maritime education, Soviet government regulations, programmed control, marks, authoritarianism, reports on educational work, formality.

УДК 373.2(477.7)

Віталія Примакова

Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»

Херсонської обласної ради
ORCID ID 0000-0002-8914-6748

DOI 10.24139/2312-5993/2019.10/284-294

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК ОСВІТИ УКРАЇНИ XX-XXI СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена проблемі розвитку освіти України у XX-XXI столітті, зокрема впливу на нього змін у вітчизняній державній мовній політиці; схарактеризовано основні події, що вплинули на стан мовної освіти на різних етапах зазначеного періоду. Особливої уваги надано висвітленню специфіки розвитку шкільної освіти України в умовах українізації та зросійщення з урахуванням впливу змін, які відбувалися на її території. Досліджено питання, що стосувалися підготовки педагогічних працівників, зокрема вчителів-філологів, у закладах вищої освіти, підвищення кваліфікації, післядипломної освіти. Аналіз змін державної мовної політики, виявлені тенденції розвитку мовної освіти України в широких хронологічних межах дали змогу констатувати їх взаємовплив, простежити трансформацію її змісту, окреслити вектори подальшого розвитку.

***Ключові слова:** мовна політика; шкільна освіта України, специфіка розвитку, українізація, зросійщення, зміни і трансформації, учителі гуманітарних дисциплін, підготовка кадрів.*

Постановка проблеми. Реформування освіти в Україні надає нині перевагу курсу на оновлення підходів і механізмів її розбудови, розроблення й реалізацію інноваційних моделей, здатних забезпечити конкурентоспроможність країни та кожного члена суспільства. Водночас